

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 129 (9812)

1975 чылдың июнь 4, среда

1925 чылда үндээлдеттинген

Өртөө 2 коп.

СЭКП - НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИН ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ!

Х О В У

АЖЫЛДАРЫ КУКУРУЗА ЧАШТЫРЫЛГАЗЫ

Каа-Хем районун «Тилелге» колхозунун механизаторлары тараа культураларын чаштырылганын бүрүн дооскап, ам кукуруза олуртудалыгыне, чангыс болгаш хой чылдыг сизгенерин тараарычыга кирген.

Дуржулгалыг механизатор Василий Романовтун агрегаты Эргектөө деп черде 100 ажыг гектарда кукурузаны олурткан. Колхозтун кукурузачылары бо чылын бир гектардан-на 300 центнер ногаан массаны ажаап алыр сорулгалыг ажаадып турарлар.

Д. САЛЧАН,
колхозта партком секретары.

ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

Беш чылдын доозукчу чылында чакы хову ажыдарынын агрохемиктиг бедик деңгээлге чорудар дээш социалист чарыш «Ак-Турун» совхозтун Кызыл-Даг салбарынын тараачыларынын ортузунда калбарган.

Чакы тарылганын темпелин баштайгы хүнерде-не бедиктеп, кызыл-тасты 1526 ганы, сулавы 1120 ганы чаштырып дооскап. Бо хүнерде чингетараа, кукуруза чагылдаа кидин түдүктөөш. Кукурузаны 360 гага чажар турган, ам 130 га чедирген. Инда беш агрегат ону чоокку хүнерде доозар. Чингетарааны 250 гага чажары база доозтур чыгай берген. Бо ажыдарга шапчыгы узуу кирген журналисттер К. Балчинов, К. Бады, С. Докмет олар хүн удуун 130—150 хуу күүсөдип, ажыда эки шынарлыг кылып, өш-өөрүнге үлегерин көргүскенер.

Салбарнын сугаттыг шөлдеринге чакы иш содсаал чок үргүлдүлөп келет. Кукуруза болгаш сизген шөлдер сугтарар ажыда шүптү 20 ажыг кижилге 5 эвено чоруду турар. Сугтаркычларын ийитини-биле 570 га людерна болгаш сизген шөлү сугтарган.

Салбарнын тараачылары доозукчу чылдын чагай дүжүдү дээш демисаады баштайгы берге шыгалдазын түдүп доозар чыгааннар.

Ч. ТОВАРИШТАЙ,
Улут-Хем район.

ОЛАРНЫҢ ШУДУРГУ ИЖИ

«Шамбалыг» совхозтун ажыл-ишчилери бо чылын төрүтүр чүс баш малга онааштыр 90 хураганын, 85 бызааны алырын, бир хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргырын хүлөөнгенер. Коллектив, кижиле бүрүзү социалист хүлөөлгелер. Олар малчынар чарыштыг мурнакчылар болуп, күш-ажылычы үлегерин көргүзүп турар.

Чижээ, эртен чылын совхозтун чемпион атты чаалап алган хойж Кошкар-оол Куулар 108, Семис-оол Монгуш 105 хураганын бо чылын төрүтүр чүс хойга онааштыр камгалап алган. Ам совхозта малды холукта немеде деңизин ортума-биле 439 грамм чедип турар. А мурнакчы кадарчылар Монгуш Шырап, Мария Донгак ону 700 грамм чедип ап турар. Саанчылар Лора Монгуш, Догуз Сат, инек кадарчыны Донгак Ким-оол оларның көргүзүлгери база бедик. Дыка хой мурнакчылар совхозтун

мурнууда сорулгалары күүседиринге күш-ажылычы төлептиг үлүгү киригенер. Олар түнелениде совхоз бо чылдың ийги кварталында күрүнеге эят сазар планын 60 хуу, сүттүн 50 хуу күүсеткен. Төрүтүр чүс хойга онааштыр 75 хураганы менди ал дооруктурган. Дөрт айларда күрүнеге дужааган малдын бир баштын-на ортума чедизи: мыйыстыг бода малды 252 кг, хойнуң 37 кг болган. Эртен чылдың бо үезинге деңгээлге хой, өшкүлүк, чылгынын баш саны өзүделгил болган.

Мурнакчылары шапчып, мактарының материалдыг болгаш моральдыг идиг берилшинеринин азы-бүрү арга-ларын ажаадып турар. Оларга хүндүлөп бизиктерин, өрктүгү чүдүлгелерин, совхозтун чемпиону атты тыпсыр. Ол шык даштаагы чарышчыне, деңгээлге баар халас пүтөвкелерин берип, чуруктарын совхозтун, районун, республи-

ликаның Хүндүлөп самбыраларына кириер. Эд шылаараан мурнакчыларның бажылыгы даштыгы «Совхозтун чемпиону» деп бижээп азып турар. Мичалзажок ажыда ам-даа кичээлге салза чогуур айтырылгав эвээш өвөс. Ылаңгы зооветеринарлыг болгаш экономиктиг өөредигени кошкак чорутканын малчынарга класс тыыспай келген. Дуржулга солдуглазын организаставай турар. Коммунист күш-ажылыч бригадалыг, шапчылыг деп аттар дээш туржурчуге ажыл-ишчилерин хаара туттаан.

Ажыда өске-даа четпестерин чайладып, бар арга-ураларын ажаадып, доозукчу чылда буттарың алган социалист хүлөөлгелерин шапчылыг чыгар доорук болгаш ажык күүсөдип шыдар.

Ч. СУЛДУМ,
Кызыл район.

САРЛЫК ЧЫЛАР — ДООЗУКЧУ ЧЫЛДА

«Сүт-Хөл» совхозтун Кызыл-Тайга салбарынын сарлыкчары оолдуп турар. Ооржак Алай-оол, Ондар Далбай-оол, Ондар Кошкар-оол, Ондар Аралдуу 400 ажыг сарлык кадарып турар. Оон 100 ажыг сарлык төрүдү. Ам төрөөн 43 сарлыктыг бызаалары шүптү менди. Олар эртен чылын 100 сарлыктан 100 бызааны камгалап алган.

Олар чедипкинери дээш олар тус-түзүнда өрктүгү белектер-биле шаңнатканнар.

Салбарнын сарлыкчары бо доозукчу чылда алган хүлөөлгелерин амдыралга ботландырар дээш кызымак ажаадып турарлар.

Т. САНДУ.

КЫРГЫЛДА ЭГЕЛЭЭН

лар ортузунда социалист чарыш калбарып, оларның кижиле бүрүзү-ле ажыда дүрген болгаш шынарлыг кылырынче арга-дуржулгаларын моонзаан.

Дуржулгалыг кыргыкчы Монгуш Долгар чарыштыг мурнуу олурунда кирип, өскөлгө үлегерин көргүскен. Ол бир хүнде-ле 30—40 кг эки шынардыг дүктү дужаап турар. Ол шыкка Монгуш Би-

чий-Урут болгаш өске-даа кыргыкчылар эки шынардыг ажылы-биле мактадып турарлар.

Баштайгы хүнерде кыргык хойлардан Оюн Дажыг оолдун кодаанында бир хойга онааштыр 2,5 кг дүк кыргыттырган.

Кыргылда хойжуларның чыл иштинде кылган ажылынын түнелени шиптирлээр үе. Ону совхозта кыргыкчы бүрүзү эки билин, ол чутуда кампааныга бедик харымсапта-биле кирип турарлар.

О. ТАРАА,
Кызыл район.

ЧАРЫШКА КИРИШПИШААН

Улетпур, тууду, транспорт амьлданчыларын Бүгү-эвиле социалист чарыштыг киришпишаан, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цегиниң ажил-ишчилери доозукчу чылдың планын онаалдаларын хуусаа бетинде күүсөдир дээш аразында чарыштыг кызымак ажаадып турар. Чуртка бедик шынарлыг, хой даг-дүгүн өзүр дээш шыпалынын ажил-иштин мурнуу олурунда чоруп турар мурнакчы чалаачылар ында хой. БЕЛАЗ-540 деп күчүлүг машиналарның чалаачылары С. Туровец, А. Матвеев, А. Пьянников олар тоску беш чылдың планын онаалдаларын эртен чылын-на күүсөдир-

ненер, азы оларның ижин бүрүзүнге онааштыр 690 муң тонна чүс сөөртүнген.

Беш чыл планын доозукчу чылда күүсөдир мурнакчы чалаачылар Л. Ириденков, Ю. Яковлев, Н. Юрин, Ф. Булдаков, Г. Тунтамышев, Н. Максимонов олар ханаарып. Мурнакчы чалаачы Н. Максимоновтун чоруп комбинаттың Хүндүлөп самбыразында аскан. А Юрий Иванович Яковлев — республиканың бөлүк мурнакчылары-биле Тимелге Тугуңуң баарына чурунка тырттырып чораша Москвадан чомта чаа эеп келген.

БИСТИҢ НОРР.

ДЕЛГЕЛГЕДЕ ЧАА ЧҮҮДЕР

МОСКВА. ССРЗ-ниң УАЧД-иниң «Газ улетпур» деп павильонунун амын шөлүндө малгаш-баларлыг черлерге газ болгаш нефть дамчыдар хойлайларны салырынчыг механизмдерин делгеп, көргүзүп турар. Аңаа барган ижилер хойлайларны чер иштинче салгаш, оларны аңаа канчаар дүңдээлдеп, элээриниң черкеселдерин сонуурган көрүп болур.

ЧУРУНКА: малгаш-баларлыг черлерге улуг аастыг демир хойлайларны салырынчыг машиназын улустуң көрүп турары.

Н. КУЛЕШОВТУҢ ФОТОЗУ.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Июнь 15—Советтерге сонгулда хүнү

Эш А. А. Громыконуң соңгукчулар-биле ужуражышкыны

Москва чамында Калининград хоорайнын Калинин атыг Култур ордузунга июнь 2-де РСФСР-ниң Дээди Советинге сонгулда талазы-биле Москва областың Калининград округунун соңгукчуларын сонгулда мурнуун хуралы болган. Улетпур бүдүрүлгелеринин, тудугларын, өртем-иниңчил институттарын, коллективтеринин талаз-дегилчелери ол округ талазы-биле Россия Федерациязынын Дээди Советинге боттарынын депутаттыгга кандидат СЭКП ТК-нын Политбюро кезигүүчү, ССРЗ-ниң даштыкы черкестер министри Андрей Андреевич Громыко-биле ужуражышкына келгенер.

Партияның Калининград хоорайнын бирги секретары Б. А. Родионов ужуражышкынын аяктыган. Депутатка кандидаттыг бүдүрүлгелерин кижиле — механик заводунун кидис начальниги А. П. Абрамов чымылганарга А. А. Громыконуң амы-

дыралчы оруунун болгаш күш-ажылыч ажил-чорудуглазынын дугайын чуттаалаан.

Болшевскийниң № 3 ортума школанын башкыны Т. С. Авериева, машина тудушкун заводунун ажилчыны В. Д. Егоров, Болшевскийниң Майның 1 атыг аргыг фабриказынын комсомол организациязынын секретары Любовь Малюфеева, өртем-иниңчил институтунун директору О. Н. Шинкин олар ужуражышкын хуралыга чүве чуттаалаан. СЭКП-нин, өн-ленинчи Топ Комитетинин, партияны ТК-нын Политбюро секретары эш Л. И. Брежнев баштаан ТК-нын Политбюроунун иштин болгаш даштыкы политиканын совет кижилер чангыс ап-сеткилдиг деген, чүдүлдүгүнү турарын олар медеттаан.

СЭКП ТК-нын апрель (1975 чыл) пленумунун доктаалы совет кижилерин чаа-чаа чогаалык элээрлери хаймытырганын ораторлап дедделген, партиянын XXIV съездинини

Депутатка кандидаттыг бүдүрүлгелерин кижиле — механик заводунун кидис начальниги А. П. Абрамов чымылганарга А. А. Громыконуң амы-

БЕДИК КӨДҮРЛҮШКҮН

РСФСР-ниң Дээди Советинге сонгулда талазы-биле Чадааның № 874 сонгулда округундан депутатка кандидат Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Бай-Кара Шкузубеевна Долчанма-биле соңгукчуларын ужуражылганы дүн Тээлинин Културга бажылыгы бедик көдүрүлгелерин байдалга болуп эрген. Аңаа Бай-Тайга районунун бүдүрүлгелеринин, соңгукчуларын, албан организациларынын, школарынын төлөөлери олурушкан.

Депутатка кандидаттыг бүдүрүлгелерин кижиле — СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунун бирги секретары Д. С. Даныш-оол Тываның төлептиг уруу — Б. Ш. Долчанмазын күш-ажылыч болгаш хой-иниңчи ажил-чорудуглазын ужуражылга хуралынын киржик-

чилеринге таныштырган, сонгулда хунүнде коммунисттерин болгаш партия кезигүүчү эвестерин бузуубас блогуунун кандидат дээш чангыс кижиле бедик ажалыкын бөрүнчө соңгукчуларын кыйгырган.

Оон сонда «Тээли» совхозтун Найрвал салбарынын өргөлөгүчү М. Ч. Самдан, район ажилчелеринин улуг сестразы В. С. Дандар, «Кара-Хөл» колхозта партком секретары А. С. Адыбай, Шуй ортума школазынын директору А. Х. Доржу болгаш өскөлгө-дээ ужуражылга хуралына санал бергенер. Олар СЭКП-ниң болгаш Совет күрүненин иштин база даштыкы политиканын чүдүлдүгүнү дегээш, тоску беш чылдын доозукчу чымылын планын онаалдаларын күүсөдир, СЭКП-ниң элээрлери XXV съездинге

Депутатка кандидаттыг бүдүрүлгелерин кижиле — «Тыва даг-дүгү туду» аргелелиниң начальниги Г. В. Гувин чымылганарга В. И. Поповтун амыдыралынын болгаш ажылынын дугайында чуттаал берген, сонгулда хунүнде төлептиг кандидат дээш бодылаашкын бөрүнчө соңгукчуларын кыйгырган.

Ужуражылга хуралыга «Тыва даг-дүгү туду» аргелелинде бригадир К. Х. Даныш, Ак-Довураттын улетпур бүдүрүлгелер комбинатынын директору В. З. Харченко, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың рудининин экскаваторшиги С. О. Сенда, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үрүмкөп-сорттар комплексинин регуляторшиги В. А. Монгуш, Ак-Довураттын автотранспорт бүдүрүлгелеринин ижилери Ч. С. Монгуш санал берген, коллективтеринде күш-ажылыч чедипкинерин болгаш тоску беш чылдын доозукчу чымылын планын онаалдаларын күүсөдир дээш ажаадып турарын чуттаалаан. Олар комму-

нистерин болгаш партия кезигүүчү эвестерин бузуубас блогуунун кандидат дээш бодылаашкын бөрүнчө соңгукчуларын кыйгырган.

Эш В. И. Попов ужуражылга чүве чуттаалаан, Ак-Довураттын Комсомольский сонгулда округунун соңгукчуларын аңаа көргүскен бедик идегел дээш өөрү четтиргенин илээрлери, ону бүдүрүлгелер-биле билин, мергежилди, күжүн, дуржулгалын үндүрүп, кызымак ажаадыларын чуттаалаан. Ол республиканын канчал тудурун амы үеде байдалында, сорулгаларында доктаалаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Советинге сонгулда талазы-биле Ак-Довураттын Комсомольский № 35 сонгулда округундан депутатка кандидат, СЭКП Тыва обкомунун секретары Василий Иванович Попов-биле соңгукчуларын ужуражышкыны Ак-Довураттын Култур ордузунга болуп эрген.

Депутатка кандидаттыг бүдүрүлгелерин кижиле — «Тыва даг-дүгү туду» аргелелиниң начальниги Г. В. Гувин чымылганарга В. И. Поповтун амыдыралынын болгаш ажылынын дугайында чуттаал берген, сонгулда хунүнде төлептиг кандидат дээш бодылаашкын бөрүнчө соңгукчуларын кыйгырган.

Улетпур, тууду, транспорт амьлданчыларын Бүгү-эвиле социалист чарыштыг киришпишаан, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цегиниң ажил-ишчилери доозукчу чылдың планын онаалдаларын хуусаа бетинде күүсөдир дээш аразында чарыштыг кызымак ажаадып турар. Чуртка бедик шынарлыг, хой даг-дүгүн өзүр дээш шыпалынын ажил-иштин мурнуу олурунда чоруп турар мурнакчы чалаачылар ында хой. БЕЛАЗ-540 деп күчүлүг машиналарның чалаачылары С. Туровец, А. Матвеев, А. Пьянников олар тоску беш чылдың планын онаалдаларын эртен чылын-на күүсөдир-

ДУҮН КЫЗЫЛГА

Дүүн Кызылда улусчу ыраажыларын болгаш хөгжүмчүлериң республика сөзү ажаадыпкан. Слетту Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын оралакчыы И. С. Шойгу аяктыган. Улустун музыка аас чогаалы, оон ховар хевирлерин, национал хөгжүм черкеселдеринге күүсөдир камгалап, кадагаларынын, чымып, хөгжүмчүлериң укур-дузазынын дугайында илээрлери Тываның дыл, литература болгаш төөгүнүн өртем-иниңчиле институтунун өртем ажаадыкчыы З. К. Кыргыс кылган.

Тыва уран чүдүлүгү, өн иштинде музыка уран чүдүлүгү шапкын сайлап, хөгжүп келгеннин дугайын РСФСР-ниң улустуң артын М. М. Мурузь, РСФСР-ниң уран чүдүлүгү алдарыг ажаадыкчыы композитор А. Б. Чыргал-оол болгаш слетту

ажылына кирип-биле келтирилген талаз-лер сетил ханышынын чуттаал, слетту организациларына байыр чедирип турган.

Слетка кирип-биле улустун музыка аас чогаалы, ховар ыраажынын, кыргыча, хөмөй, сыгыттың болгаш тускай хевирлерге күүсөдир камгалап, кадагалачылары 30 ажыг кижиле район бүрүзүндө келген. Пленарлыг хурал сонда Эртем-иниңчиле институтунун, Културга министрствозунун, обшпрофчөвүлелдин култур-массалыг кидизинин, чурт-иниңчиле музейинин ажаадыкчылары, уран чүдүлүгүлериң башкылары, композиторлар слет кирипкелеринин күүсөдирлерин бижидип, тус-тус ажаадып. Слет бодунга ажылынын июнь 5-те доозар.

Анатолий Иванович Галайно — чүтле Кызылдың № 1 АТБ-иниң эвөс, а Тываның сугарылыг чалаачыларынын бирээзи. Дайынны болгаш тайбың иштин ол мадырын Россия Федерациязынын Дээди Советиниң депутаттыгга кандидат кылдыр депшидип, улуг идегелди болгаш бүдүрелди аңаа көргүскөн.

Дуржулгалыг чалаачы, бодун ишчи А. И. Галайно бо хүнерде соңгукчулар-биле ужуражып чоруп турар.

ЧУРУНКА: РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутаттыгына Кызылдың № 873 сонгулда округундан кандидат А. И. ГАЛАЙНО (ортузунда) «Тыва кобальт» комбинаттың ажилчылары-биле.

В. САВИНХТЫҢ ФОТОЗУ.

Калбак-Хады аразында

РЕПОРТАЖ

Кол эмчи-биле кады корпустарга улаан копка оруктап, хадылар аразы-биле башы ор бис. Бичкек кадыны чаныга доктай бердывис. Михаил Адамович Момбулай ош илечкек бурдуери камны ажак туткаш, мында дидир.

— Хадыны бурдуери бистик тынып турарымыс килороду ия дашпур килород кылдыр ууладурунтар шынарлыг. Кижиниң кадыныга кончугу агаары азон дээр. Амдыланда догуу-биле уулакташтынан социал аарыларын бирээ өкпе аары эмизер санаторийлерин болгаш эмилелерин хадылар аразында турарыны чыдаагымыс ол. Бистин санаторийныс база-ла Калбак-Хадыны аразында, кайгамчык аргы агаары чөлдө турар турар... Ош орукташ, бичке-ле болгаш оймалыкта турар корпустарга келдывис.

— Санаторийниң коллективниң кижилерин кадыны камга-лаар, өкпе аары-биле аразы-нарым экиртер дэзи бүгү хемчеглерин ап турар болгай. Эмчешкенин түнели калдык болуп турар ири?—деп, кол экиртер айтырдым.

— Коллективниң кижиниң-кенин аажылымын база аарыг кижилерин талазыннан эмилел-геи шын эртин, хүн чурумун шынгымы сагып турарынын түнелинде бистин маяа кадыны экирдиш, шуут экирти эмилелди ап турарларын саны чыл келген турум көвүдөөн. Чыл санында-ла 600 ажыг кижиге биске кээп, дыштанып, эмилелди шуут кадык болуп азы кадыны дыка экирдиш алгаш чыгып турар. Ол хире кижиге ажилдаар, өрөспир арганы бээр, оларын чыгып сөзүп дыктылар бистерге өөрүтүр. Моон сонгаар санаторийниң байдалын улам экирдиш, чаа корпусту тудар дэзи өскө-дээ хой хемчеглер көрдүпүр турар. Бичан ажилдыктыя түнели моон-дээ эки болуру билдир-гир—деп, ол үтүгээлдэ.

өрөөл база бар болду. Бичан дыштаныкчылар чыгып келген шыдыраалдан, компертке белеткенге, оймал туралар. Бот-тымыгыр уран чүүлүн болгаш-нери ажилдап, дыштаныкчыларын кошертерин кожа суураарга көргүзүп турар.

Библиотеканың ажымы база солун. Ош эргелекчиан На-дежда Шаталованың биске чу-гаалаашын дэураар алырга, мы-да үн муң яном-бүрү аттаргай орус болгаш тыва дылдарда номнар бар. Доктамаал ном-чукчуларын саны хүс иртакта апкан. Тускай стодаларда со-лунары болгаш журналдары делгээн. Соалгу үеле чо-гаалчы Алдын-оол Даржааның «Улуг арт» деп романына номчукчулар конференцияны белеткеп эрттирген дыштанык-чыларга солун болган.

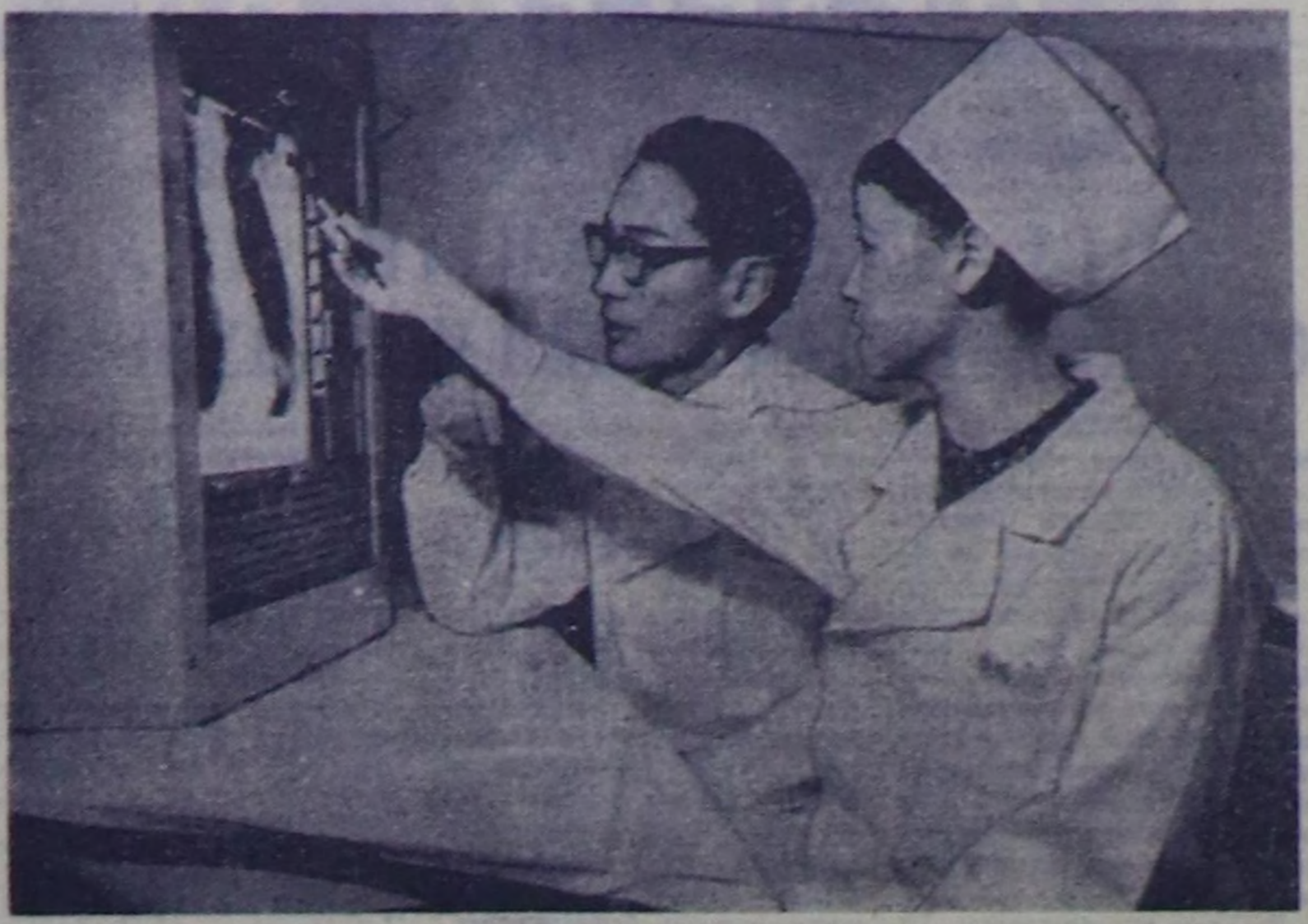
— Балгазын санаторийн Ты-лааның сургалгы эмилел терле-риниң бирээ болгай, ош төл-гүчүге хамаарыштар каш сөз-төй куталалар берип көрүсөм?

— Санаторий бо чыдып тур-густугунамын 35 чыл оюн демделгээр, 1940 чылда маяа 40 орунуг корпусту ажалткан. Алаа чыгыс эмил ажилдап турган. Эм-биле хадырылга копка турарының бир херек-чи аарыг кижилерге хады картын дайныдыр берип, ви-таминни солуп турганы болур. Санаторийге Владимир Иван-ович болгаш Ирина Ивановна Каракайлар, Алексей Лукич Кучеров, Тыва АССР-ниң ал-дарлыг эмчии Константин Ни-колаевич Шой ишкеш сургал-гы эмилер ажилдап турган. Эртин чылдарда санаторий улуг эмилел алаачи чери кыл-дыр өскөн. Амгы байдал бау-раанын чыгыс аарындап аары-дан үн хүс кижиниң хады үтүдэ эмилел болур апарган бис. Бисте 8 эмчи, 40 ажыг эмчи сестралары ажилдап турар. Аарыг кижилерин эмилелге бистин чуртувуска болгаш даштыкка кылган 30 ажыг эттаргы эмилер ажилдап тур-ар. Чүгө тоску беш чылда эмилел-диагностика кабинет-териниң саны үш катап өскөн. Бактериология лаборатория-зын, урулар сабырын кли-никте лабораторияны, ЛОР кабинетти, дэзи, эмилелге ку-култуураанын, физиотерапия-ны болгаш өскө-дээ кабинет-териниң арганызастаан. Бо бүгү аарыг кижилерин бүгү талазын шынчеп, дүрген кадыкчылар-нын хемчеглерин алыр арганы бериш турар.

Ош тус-тус корпустарга ба-рып, кижилерин камчаар эм-илеп, дыштанып турарын со-чуургаары-биле чоруттувус. Улуг улус эмизер корпука са-нааторийниң хоочунарынын би-рээни Галина Анатольевна Чу-чевага ужураштывас.

— Мен фельдшер-акушер эртемниң мен. Бо санаторийге 15 чыл ажилдап келдим. Дур-жулгалыг эмилелди, сестра-ларды дуула-биле, лаборан-тыны мергезилди шынгазын ап, кижилерниң кадыны экир-диш херекке кирем-биле ба-раан болуп тур мен—деп, ол болууну дугайын каш сөз-бале чуугаалады. Ол чүгө эки ажил-дэчи эвес, илечкейлиг хой-ниятчи, коллективни чоргаар-ларын кижилериниң бирээзи дээрзин кол эмчи немей тайыл-бырды.

Балгазын санаторийниң кол-лектив бо 1975 чылда алаан социалдык хуузагыларын ба-ла-ла медийшкениң хуузагы бол-гаш турар. Ош чүгө чыгыс чыда-кчылар чон ортузунда медий-на дуулаачылар көргүзүп тур-арын ап болур. Чогуунда Бу-рак Балгазын болгаш Аргы-Ба-жи келээ Советтериниң девис-кээрине чурттагы чоңуш иш-чир, дууа көргүзери санао-рийниң хуузагына хамаа-рышпас турбуже, эмчилер бол-

каш медсестралар чогуунда ту-рар черлерде бичин уруларын шынчеп ажилда база дууа көргүзери доктамаал чоруулу турар. Туберкулезка удур каби-лет 1700 ажыг уругу шын-чез. Чурттагы чоңуш ишчир, дууа көргүзөр ажилга эмчи А. Т. Балган, сестралар В. Варховская, Т. Шандер, В. Черепанова болгаш өскелер-дээ илечкейлиг киржиш турар.

Калбак-Хады аразында Бал-газын санаторийниң эмчилери, сестралары болгаш өскө-дээ ажилдакчылары чоңуң кадык элчи чорудуп турар. Чоңуң ка-дык элчи партиязын болгаш чыдакчы кайы хире сагыш салып турарынын бир көсүк херекчи бо-дур ийин—деп, сал-бырын эргелекчиан Араш-оол Түлүшөвич чуугаалады.

Балгазын санаторийниң кол-лектив бо 1975 чылда алаан социалдык хуузагыларын ба-ла-ла медийшкениң хуузагы бол-гаш турар. Ош чүгө чыгыс чыда-кчылар чон ортузунда медий-на дуулаачылар көргүзүп тур-арын ап болур. Чогуунда Бу-рак Балгазын болгаш Аргы-Ба-жи келээ Советтериниң девис-кээрине чурттагы чоңуш иш-чир, дууа көргүзери санао-рийниң хуузагына хамаа-рышпас турбуже, эмчилер бол-

СПОРТТУҢ НАЦИОНАЛ ХЕВИРЛЕРИНГЕ

Спорттун национал хевирлеринге республика наймылаан спорттун национал команда болгаш хууда бирги чери дэзи маргалаазы эртин дыштаныр хуураар Кызылга болуп эртен. Ош программанында тыва, бурат хуураар, шой көдүр-ри, чериң узуну якуттай халымы болгаш ча аары кирген. Тыва хуураар дэзи азы-биле болган маргалаага башкы институтуң студентин, хостуг хуураар ССРЭ-ниң спорт мастерине кандидат Оюн-оол Ондар, ош командада эки, өзүп оран талантыгы мого Александр Оюн, көдө ажил-агай техникумуң студенту Владимир Кертик-оол, Виктор Кара-оол хуураар чемпион болгаштар.

Хостуг хуураар ССРЭ-ниң спорт мастери, башкы институту-нуң төлээни Орселээр Ондар бурат хуураар эң чык денди-зиге чемпион болган. Хостуг хуураар ССРЭ-ниң спорт мастери-ге кандидат «Линимок» спорт институтуниң кижиниң Юрий Карбы 70 килограммга чедер, башкы институтуниң бо чыгы доозуктуу, мастери кандидат Вячеслав Кара-Тенгун бурат хуураар эң денди зиге шыгыраан.

Шой көдүрерин маргалаагына «Спартак» эки тура спорт институтуниң кижиниң Александр Вернигов, Иван Никитин, Николай Зубков, Сергей Кайгородов олар тус-тус дендилерине Кызыл хоорайның чемпиондары болгаштар. Черин узуну якуттай халымын спорттун национал хевирине РСФСР-ниң спорт мастери Василий Баклыков бирги чери бу-зүрелдине биле алган.

Ча аларыны маргалаагыны кызылчылар улуг сонугаа-би-ле көргөнөр. Эр улустун аразына болгаш спорттун дендиге спорттун маргалаагы №1 профессионал-техниктик училищениң студенту Виктор Кара-оол тилээни, Херээжен спорттун маргалаагы Мария Бажай, урулардан башкы институтуниң студентин Татьяна Борисова, соллардан хоорайның №1 профессионал-техниктик училищениң студенту Виктор Монгуш олар чемпион болгаштар.

Ийн хүн үргүлүзүшү спорттун маргалаагыны түнелинде ромалда талазы-биле бирги чери башкы институтуниң коман-даны алгаш, хоорайны күш-культура болгаш спорт комитети-ниң шалтыр кубуоң монтези-биле боттарында арттырып ал-ганнар. Олар үш чыл улаштыр команда талазы-биле бирги черин алган.

К. БИЛДЕЙ,
маргалааның судьязы.

ЧОНГА АҢНААҢ

Чон ортузунга хойлу-дүрүм билгилерин наптередир соруга-биле Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуң болгаш Министрлер Чөвүлениниң хуузап алышыныннар ил-кыр чөриде (Ленин куумузуна №43 башкы) юридиктик консультация организастаатынган. Денууриалаашын графиниң консультация помедийниң санында-ла 9 шактан 13 шапка че-дир Юстиция министрствонуң, вторин санында-ла 14 шактан 18 шапка чедир республика Пронатуратынын, сре-да санында 9 шактан 13 шапка чедир Иштиги херетер ми-нистерствонуң, четөөр санында-ла 14 шактан 18 шапка чедир Тыва АССР-ниң Дээди судунуң ажилданчылары бүгү-лө юридиктик айтырылар талазы-биле консультациялар бээр.

Хамаатылар! Сонугаап турар айтырыларга талазы-би-ле бистин мергендилер юристиктиң ачы-дуузын ажил-лаңар.

«Рекорд норма-нык апар чыгар». Каз-Хем районун «Тивелге» колхозуңуң тракто-рийа В. Барбалаймың коррес-пондизини.

«Хүниң соолугу медалдар». Республиканың информацийлар, «Хемелер өрөм сугатт кы-зааларга салаан кырыккан». В. Панфиловтуң репортажы.

Чурт штинден болгаш даштыкыдан информацийлар.

ШАПКЫН АГЫМГА

Туризм сөөлүгү чылдарда бистин республикада эл-эл сайзырал, массалык апар чы-дар. Ош бир херечиниң мын-дыг фактыдан көрүп болур. Уш чыл буруңгаар бистин республиканың хоорайларына чыгыс-дээ туризм клуб чок, ол талазы-биле бедек мерге-нидинг чүгө ийи-чангыс инструкторлар турган болза, эртин үениң дугузунда Ак-Девуратка «Мангулек», Кы-зылда «Демир-Сал» туризм клубтар аштыгынган. А бо чылдың апрельде Туранда ба-

за туристик клуб ашылган эгел-зон. Ол клубтарда инитизи-биле 200 ажыг кижиге бедек мергенидинг инструкторлар-ның удурутгалы-биле тускай план дэураар ажилдап турар.

Ол туристик клубтарның не-жиңгунери солун маршруттар-ныг походтарын уаза-дараа ылып турарынын.

Суг туризмниң мергезил-гелериниң талазы-биле ол мар-гылдаага ийи кижиге экир тур-исчине ныска хемелер-биле шапкын агымы тускай ыл-дын турарын хаалгалары эртеринг биле Владимир Шапокин шыгырааларын. Башкы инсти-тудуң студентилери Николай

Ярлыков биле Николай Путин-цев олар тилечилерге на-ша саны ойнакыш, ийги черин алганнар.

Эр, херээжен хемчигилерниң маргалаагына башкы инсти-тудуңуң командазының нежи-гунери Наталья Груздева биле Николай Ярлыков шапкын агымыда тургусан хаалгалары эртеринг талазы-биле бедек мергенидинг көргүзүп, бирги черин ээлээн.

В. ЧАДАМБА,
ЧУРУНТАРДА: маргылдаа үезинде.

Авторнуң фотолары.

ШЫДЫРАА

Беш салыг соонда

12 шыдыраачыны аразында партия шапкын дэзи эртин турар маргылдааның дөртүк, бешки салгыларда хой кезинде-ле ак талазы-биле ойлангыштар уткаш. Эмчи училищенини башкымы В. Базыр дөртүк салгыда №7 школаның өрөкчиин В. Пу-тинниң удуу алаа-дээ, башкы училищениң ажилдап турар В. Моевеевиче уттурган.

Маргыдааның киржикчиле-риниң эң улуг намызы, хоочу шыдыраачы М. Биче-оол биче шыдыраачыларын эң хеймери, сески классчы В. Шапранский салыг бүрү-зүндө тургусту ойган, мар-гылдаага шымык белеткел-дини көргүскеннер. Оларның аразына болган ужуражымы-кын хайым болуп доозулган. Бешки салгыда М. Биче-оол В. Моевеевиче уткаш.

Бухгалтер В. Кудинов жур-налист А. Аугержааим апты-рымштына таварыштырган, хиругу К. Орус-оолга уттур-ган. Амдыланда чыгыс-чан-гыс сан чидиринг К. Орус-оол биче елесары В. Заворин эелчег өйкүндө боттарынын удуураакчыларын матка деп, мурнап турарларын эдугуун-да туржун улам быжылган.

Беш салыг соонда М. Биче-оол 4,5 саны алгаш, мурнап турар. 4-4 санынарыг ийги раздычлар К. Орус-оол биле В. Заворин бир дугаар раз-рыды чедип алыры-биле че-регештир шапкындыг чер дэзи салыг санында сөрүктүг ой-нап турарлар.

Д. САЛЧАК.

Фельетон

Соруг манаан аңчы дег

Сагышка карбес, хуулаазын тоол-домакта ишкеш, элечке-кчиң ужурадарын кижиге амгы амдылар-чуртагалалан бичи-лаа көргүзүр-дээ, бичи-нар-дээ боор-дур.

Ынды ужурап чоокта чаа Улуг-Хем районуң Чогуураа суурга болган. Уш ужурадан мадыларны—ог-бүдө туткан Каадыр-оол биле Севилба Се-денер. Каадыр-оол суг хере-диз черлерге ийи-бээр суг сөөртүп, вар-саар ажилдар кыл чоруп турган. Севилба ажил кылбайн, ажи-талуу азы-ран аттыг бооп бажыңга ол-урун турган. Олар дээрге, аразында «чырышты» чүве дег, ийи-дээ леңге пактап туруп бээрлер. Иччэн ажил-иш-дээ,

ажы-талуу кижизилдиге-дээ, өг-бүдө амдылар-дээ көндүс уттудурун. Оларын ол «чырышты» кым-дээ сөс-дөп калдыккан. Амнык кижиле-рин ол талазы-биле хемел-ди, үтпеп-сугаар-дээ ишг бол-ган. Олар баштайгы дээрине-ле «соксалды, ажилдаалы» деп каар. А ол алаачыны бичи-ле удулажарай бээрге, «кыла-кара» пактаар талазы-биле «чырышты» катал-ла эгелей бээрлер. Ол-ла каш хонук ий-тинде чарыштыр кээрге, ка-птал база чүү-дээ уттудурун. Хой бичин уруг-дарымың илдиге-хени, ажер-чирин-дээ са-гышка кирбес.

Эзирий бергенде олар, соруг манаан аңчы дег, аргаалы са-

дыг чыккыга келенип турарлар. Аргаа садип алган кижиге-ле кадылар көрбөс, сүрүп чораш-тыр бээр, шимдиң акылдан-дээ илчег эмгек бызаа ишкеш, шой-куладыр соругаалтар. Шынаан-ла, бир-ле хүн үстүлдө чууга-лаанымыс ишкеш, тоол-домак-та дег чүве болган. «Кылаң-кара» эртерин өттүр чезе эеп-сорор боор, ашак-калай-дээ эйрээш, умкулап калган.

Бир-ле мишин кээрге, бичин уруг-дарымың биле, бажыңның бүтү-ле эт-севи-биле катый ар-гы-зын шыккан чурумдалыг тайга элээде.—Иштин-Хемд суурда көндүс чезе берген бол-ган. Бир-ле буштыг «олаачы» Седен Каадыр-оолду төрөөн черинге көжүрүп эжеп каан боор тур. Чүгээр серген келетп,

уругдарын оңчалап көргөн—богда сүдө, бирээ чок. Кал-ды-дээ бола-ла кижиге сүжүрүрүм.—Таным машинадан калтай бержак ирги бе, кош-кун чуртта чыдын калчык ир-ги бе?» деп илгачылаштып, «судуманар карактавай, чүгү калчар турган силер!» деп уругдарын харын сымчалыр кончаан.

Бичин Тая өнүң хеперте көжө бээрин чезе билбейн турган. Иччэнчаш ол дугаа Тая хууракуунуң кынын көр-үп алган, чымын улаштыр ойган турган. Кезээлкетей кээрге, чүү-дээ чок, тос, эиң бажың артып калган. Шалада чүгө куруг аргаа шылар чыктылар болган. Школачы бичин Тая эиң бажыңыга,

каадыр-дээ азын тылаан, көрүп, ишкериң илгил олтурган. «Кайнар көжө берген чор, арагай сундулар дэзи дүрүт кижини бичин уттуу каадыр алам, аламын-дээ кончуларын аа» деп бодал башкы бо-ла кире хонуу келер болган. Иччэн орда калкымак кадай кылаштан келетп, эиң чуртта артык уругу бажы-ңыга чедип аптарган. Кайнар көжө берген ийтин берген.

8—9 айлар эртекп, ала-не Седенер мындай уткашты Соортасы чурткан.

«Аңчың чүве Сондунда тыныбейн бээр—дээ орус үгетер домакта шыккан, бичин Таяның ол доң баар-

аңгылар Чогуураа суурге суга-лат келбейн-дээ.

Ала-незиңиң мыдыг чөгөн-китиге ундарал-мудгаран бичин Тая оорелдигезин ууңу, бажыңар кезип чорда-ла бир ай хире чезе берген. Көдө Со-вет-дээ, башкылар коллектив-нээ ош тодарадып билген до-рооп-на, уругуң салым-хуу-зун шинтирээр ужурга тавар-ышкан.

Буяның кижилер чуугаала-кып, уругуң дендиге тур-густу каан. Бичин Тая өрө-дөлгөзүн өөрүкчүлүгү уламчы-лап кирдиң. А ош ала-незиң Иштин-Хемде бичи-ле «кы-лаң-карамы»-биле калкытан-мышан деп сугар бар.

Б. МОНГУЛ-ОЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Шыкыс 667 000

Бызыл. Шетякин-Кравченко кудумчуу, бажың №3 ТЕЛЕФОНАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторлар ораакчыларынын 35-24, пропаганда килдизиниң 31-75, харишталгалыг секретарынын 23-35, партияны амыралы килдизиниң 37-13, культура килдизини 23-54, көдө ажил-агай килдизини 21-47, улестур килдизини 23-54, чаага килдизини 41-27, информация база совет тургузуу килдизини 20-60, корректорларын 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбей барганга 32-75 телефонче долтар.

ТИРАЖЫ 16748. ЧАҢЫ № 2234. СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР